

การพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา*

THE CURRICULUM DEVELOPMENT AND THE PRODUCTION OF LEARNING AND
TEACHING MEDIA FOR DHAMMA SCHOLAR HOUSEHOLDERS

พระมหาสมศักดิ์ ธนปญโญ¹, พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม²,
พระจักรพัชร์ จกภภโท³, พระครูสุวัฒนพรหมคุณ(ภัทร เสงวนกุล)⁴,
พระครูปลัดประพันธ์ สุรกโร (สังการ)⁵, นุชรี บุญศรีงาม⁶

Phramaha Somsak Thanapanyo¹, Phramaha Maghavin Purisuttamo²,
Phra Jakkaphat Jakkaphatto³, Phrakrusuwattanadhammaporn (Phatara Senwannakul)⁴,
Phrakrupalad Prapan Surakaro (Sangkan)⁵, Nucharee Boonsringam⁶

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1,2,3,4,5}

Mahamakut Buddhist University, Thailand.^{1,2,3,4,5}

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม⁶

Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand.⁶

Email : maghavin9@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2) เพื่อผลิตสื่อดิจิทัลธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ก่อนเรียนและหลังเรียนประชากร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 โรงเรียนวัดวิมุตยาราม จำนวน 100 คน ระดับมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนโพธิสารพิทยากร จำนวน 100 คน และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ สื่อดิจิทัล ประกอบด้วย เนื้อหาธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน แบบฝึกหัดประจำบทเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบแบบที่

ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษามีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 ระดับมัธยมศึกษามีประสิทธิภาพ 80.38/83.23 และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปมีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์

มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ 2.ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ที่เรียนด้วยหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนทั้ง 3 ระดับ ตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยใช้ภาษาอธิบายเนื้อหาให้เข้าใจง่าย นักเรียนสามารถอ่านแล้วเข้าใจเองได้ แล้วดำเนินการสร้างสื่อดิจิทัล ชุด แบบฝึกหัด และแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนทั้ง 3 ระดับ

คำสำคัญ : 1. การพัฒนาหลักสูตร 2. การผลิตสื่อการเรียนการสอน 3. ธรรมศึกษา

ABSTRACT

The objectives of the research article were 1) to develop the curricula of Dhamma Scholar Householders in level 1, 2, and 3 in accordance with an efficiency of 80/80, 2) to produce the digital learning and teaching media with the determined efficiency, 3) to compare the learning achievement between pre-learning and post-learning. The samples in this research were divided into three groups; 100 primary students in grade 4 - 6 at Wat Wimutayaram School; 100 secondary students at Potisarnpittayakorn School; and 100 university students at Mahamakut Buddhist University. The data were collected in the first semester, academic year 2020. The research instruments were the digital teaching and learning media, the pre-test and post-test for all subjects, and the exercises of all lessons. The overall average, the standard deviation (S.D.), and t-test were employed for data analysis.

The results of this research were as follows: 1. The efficiency of the curricula and the learning and teaching media in all levels was higher than the efficiency of 80/80. In other words. 2. The efficiency of the primary level was 84.73/85.80; the secondary level was 80.38/83.23; and the tertiary level was 84.73/85.80. The learning achievement of the students was statistically significant and higher than the pre-test score at .05 in all levels including the three groups of the students; the primary students, the secondary students, and the undergraduate students and adult learners. From the results above, it showed that the researchers had developed the curricula for all levels of students in accordance with the guide of curriculum development

systematically. The teaching contents were tangibly explained so that students can read and understand by themselves. Besides, the digital media, exercises, and pretest and posttest were suitably created for the students in all levels.

Keywords : 1. The Curriculum Development 2. The Production of Learning and Teaching Media 3. Dhamma Scholar Householders

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ผ่านมาได้ใช้หลักสูตรฉบับภาษาไทยของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยเมื่อ พ.ศ. 2456 ทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม เรียกว่าวิชาธรรมวิภาค และเพิ่มหลักธรรมหมวดคิปปิปฏิบัติด้วย วิชาพุทธประวัติ เป็นวิชาที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของพระพุทธเจ้า และวิชาวินัย เป็นวิชาที่กล่าวถึงระเบียบปฏิบัติ ข้อห้าม ข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นศีล และธรรมเนียมปฏิบัติ ตลอดจนวิชาการแต่งบทความเพื่อแก้กระทู้ธรรม เรียกว่าวิชากระทู้ธรรม วิชานี้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งและรู้จักการนำไปหลักธรรมประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตฆราวาส ในกรณีที่พระภิกษุสามเณรรูปนั้นๆ มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง กล่าวคือ “เมื่อทรงเห็นว่าการศึกษาภิกษุสามเณรอันควรคุณประโยชน์แก่พระศาสนาและภิกษุสามเณรทั่วไป จึงทรงพระดำริขยายการศึกษานักธรรมให้ทั่วถึงแก่ภิกษุทุกระดับ คือทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นโท สำหรับภิกษุชั้นมัธยม คือ มีพรรษาเกิน 5 แต่ไม่ถึง 10 และนักธรรมชั้นเอก สำหรับภิกษุชั้นเถระ คือมีพรรษา 10 ขึ้นไป ดังที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สยามราชบัณฑิตยสถาน” (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2562)

ต่อมา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่าที่ควร แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสอยู่ ก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษาธรรมะด้วย จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า ธรรมศึกษา มีครบทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก โดยมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรม แต่วิชาวินัย พระองค์ท่านได้ทรงกำหนดใช้วิชาเบญจศีลเบญจธรรม สำหรับธรรมศึกษาชั้นตรี วิชาอุโบสถศีลสำหรับธรรมศึกษาชั้นโท และวิชาการมถ สำหรับธรรมศึกษาชั้นเอก ดังที่มีการจัดการสอบธรรมศึกษาดังนี้ “เปิดสอบธรรมศึกษาตรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2472 และเปิดสอบครบทุกชั้นในเวลาต่อมา มีฆราวาสทั้งหญิงและชายเข้าสอบเป็นจำนวนมาก นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และใช้มาจนถึงปัจจุบัน” (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2562)

สำหรับหลักสูตรธรรมศึกษาของคณะสงฆ์ โดยสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้ผ่านการจัดการเรียนการสอนหลายสิบปี โดยเมื่อศึกษาวิจัยเนื้อหาหลักสูตรธรรมศึกษากับบริบททางสังคมในปัจจุบันแล้ว จะเห็นได้ว่า หลักสูตรนี้ควรพัฒนาเนื้อหาให้เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน การใช้ภาษาการอธิบายเนื้อหาในหลักสูตรควรให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมปัจจุบัน สืบเนื่องจากสำนวนภาษาที่อยู่ในหลักสูตรนั้นได้ถูกใช้มานานหรือเป็นสำนวนภาษาที่ใช้กันในสมัยก่อน จึงทำให้ผู้ศึกษาขาดความสนใจใฝ่เรียนรู้ ประกอบกับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันที่จำเป็นต้องใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการให้เหมาะสมด้วย

อาศัยบริบททางสังคมไทยและสังคมโลกดังกล่าว ปี พ.ศ. 2561 สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงจึงได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรธรรมศึกษา ให้มีความเหมาะสมระหว่างเนื้อหากับผู้เรียนให้มากขึ้น โดยแบ่งตามช่วงวัยของผู้เรียนเป็น 3 ระดับ ซึ่งในแต่ละระดับยังแบ่งเป็น 3 ชั้น เช่นเดิม คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ทั้งนี้ หลังจากได้มีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาแล้ว ได้มีผู้ขอเข้าสอบ สอบได้ และสอบตก ใน 2 ปีที่ผ่านมาดังนี้ 1)ปี พ.ศ. 2561 ระดับประถมศึกษา มีผู้สมัครสอบทั่วประเทศ จำนวน 817,519 คน สอบผ่าน จำนวน 565,992 คน คิดเป็นร้อยละ 69.23 ระดับมัธยมศึกษา มีผู้เข้าสอบ จำนวน 960,251 คน สอบผ่าน จำนวน 549,524 คน คิดเป็นร้อยละ 57.23 และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีผู้เข้าสอบ จำนวน 77,603 คน สอบผ่าน 70,506 คน คิดเป็นร้อยละ 90.85 เมื่อพิจารณาสถิติโดยภาพรวมของผู้เข้าสอบในปี 2561 แล้ว พบว่า ผู้เข้าสอบทั้งหมด 1,855,373 คน สอบผ่าน 1,186,022 คน คิดเป็นร้อยละ 63.92 (มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 14/2562 มติที่ 305/2562) 2)ปี พ.ศ. 2562 ระดับประถมศึกษา มีผู้เข้าสอบทั่วประเทศ จำนวน 833,689 คน สอบผ่าน จำนวน 567,774 คน คิดเป็นร้อยละ 68.10 ระดับมัธยมศึกษา มีผู้เข้าสอบ จำนวน 956,775 คน สอบผ่าน จำนวน 549,647 คน คิดเป็นร้อยละ 57.45 ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีผู้เข้าสอบ จำนวน 78,426 คน สอบผ่าน จำนวน 72,280 คน คิดเป็นร้อยละ 92.16 เมื่อพิจารณาสถิติของผู้เข้าสอบในปี 2562 พบว่า มีผู้เข้าสอบทั้งหมด 1,868,890 คน สอบผ่าน 1,189,701 คน คิดเป็นร้อยละ 63.66 (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2562) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าใน 2 ปีที่ผ่านมาดังกล่าว จำนวนผู้เข้าสอบมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่ผู้ที่สามารถสอบผ่านตามเกณฑ์ของสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงมีจำนวนลดลง เมื่อคิดเป็นร้อยละก็ได้เพียงร้อยละ 63.79 เท่านั้น

จากการบริหารจัดการหลักสูตรธรรมศึกษาที่ผ่านมา พบว่า มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับยุคสมัยยังไม่เพียงพอ เพราะเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนาหลักสูตรและผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม โดยมีเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับช่วงวัยผู้เรียน สื่อการเรียนการสอนพัฒนาให้เป็นสื่อดิจิทัล ภาษาไทยในหลักสูตรก็ปรับให้มีเนื้อหาและภาษาที่เข้าใจง่าย อาศัยเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้สนใจวิจัยใน

ประเด็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาและการผลิตสื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมตามโปรแกรมยุทธศาสตร์เป้าหมาย เรื่องเร่งด่วนตามนโยบายรัฐ เพื่อสนองงานคณะสงฆ์และพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ด้านการศึกษาในยุค 4.0

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
- 2.2 เพื่อผลิตสื่ออิเล็กทรอนิกส์ธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
- 2.3 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ก่อนเรียน และหลังเรียน

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ได้หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
- 3.2 ได้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
- 3.3 ได้คู่มือการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้ 1)การพัฒนาหลักสูตร 2)การผลิตสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 3)การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ 4)การสร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5)การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 6)การวิเคราะห์ข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 1)ระดับประถมศึกษา ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนวัดวิมุตยาราม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนวัดวิมุตยาราม สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 147 คน 2)กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนวัดวิมุตยาราม จำนวน 100 คน 2)ระดับมัธยมศึกษาประชากร คือ นักเรียนโรงเรียนโพธิสารพิทยากร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ซึ่งเป็นนักเรียนธรรมศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก จำนวน 822 คน โดยแบ่งเป็นนักเรียน

ธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน 117 คน นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท จำนวน 445 คน และนักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวน 260 คน ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนโรงเรียนโพธิสารพิทยากร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ซึ่งเป็นนักเรียนธรรมศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นตรีชั้นโท และชั้นเอก จำนวน 100 คน โดยแบ่งเป็นนักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน 40 คน นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท จำนวน 30 คน และนักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง 3)ระดับอุดมศึกษา ได้แก่ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม ประจำปีการศึกษา 2563 จำนวนไม่น้อยกว่า 500 คน 2)กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวนไม่น้อยกว่า 100 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ สื่อดิจิทัล ประกอบด้วย เนื้อหาธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน แบบฝึกหัดประจำบทเรียน การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที(t-test)

5. ผลการวิจัย

5.1 หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยภาพรวมทั้ง 3 ชั้น มีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 แสดงว่าหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

5.2 หลักสูตรและสื่อดิจิทัลการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับมัธยมศึกษา โดยภาพรวมทั้ง 3 ชั้น มีประสิทธิภาพ 80.38/83.23 แสดงว่า หลักสูตรและสื่อดิจิทัลการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

5.3 หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยภาพรวมทั้ง 3 ชั้น มีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 แสดงว่า หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

5.4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก หลังการเรียนรู้โดยใช้สื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยภาพรวม สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

5.5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับมัธยมศึกษา โดยภาพรวม ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนรู้โดยใช้สื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย

5.6 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก หลังการเรียนรู้โดยใช้สื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปโดยภาพรวม สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 หลักสูตรและสื่อดิจิทัลการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก โดยภาพรวมระดับประถมศึกษามีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 ระดับมัธยมศึกษา มีประสิทธิภาพ 80.38/83.23 และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 หมายถึง นักเรียน/นักศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยจากการเรียนผ่านสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา (สื่อดิจิทัล) ทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรีประกอบไปด้วยวิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี และวิชาวินัย (เบญจศีล-เบญจธรรม) ธรรมศึกษาชั้นโท ประกอบไปด้วย วิชาธรรม วิชาอนุพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี และวิชาวินัย (อุโบสถศีล) และธรรมศึกษาชั้นเอก ประกอบไปด้วยวิชาธรรมวิจารณ์ วิชาพุทธานุพุทธประวัติ และวิชาวินัย (กรรมบถ) โดยวิธีการลงทะเบียนเข้าไปศึกษาข้อความรู้จากสื่อที่กำหนดให้ แล้วทำแบบฝึกหัดประจำบททุกวิชาในชั้นและระดับของตน จากการประเมินผลระหว่างการทำแบบฝึกหัดประจำบทและแบบทดสอบหลังเรียนประจำวิชานั้นๆ (E_1/E_2) กับกลุ่มตัวอย่างระดับประถมศึกษา จำนวน 100 คน โดยแบ่งเป็นนักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน 40 คน นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท จำนวน 30 คน และนักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวน 30 คน มีประสิทธิภาพคิดเป็นร้อยละ 84.73 และได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 85.80 แสดงว่าการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 100 คน โดยแบ่งเป็นนักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน 40 คน นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท จำนวน 30 คน และนักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวน 30 คน มีประสิทธิภาพคิดเป็นร้อยละ 80.38 และได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 83.23 แสดงว่า การพัฒนาหลักสูตรและสื่อดิจิทัลการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ในสมมติฐานการวิจัย และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป จำนวน 100 คน โดยแบ่งเป็นนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นตรี จำนวน 40 คน นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นโท จำนวน 30 คน และนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นเอก จำนวน 30 คน มีประสิทธิภาพคิดเป็นร้อยละ 84.73 และได้คะแนนเฉลี่ยจากการ

ทำแบบทดสอบหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 85.80 แสดงว่าการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก โดยการผลิตสื่อดิจิทัลทั้ง 3 ระดับ ตามแนวทางการสร้างสื่อดิจิทัลที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ปัญหาและความต้องการของผู้ใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา ในหลักสูตรธรรมศึกษาปีพุทธศักราช 2561 อธิบายให้เข้าใจง่าย สามารถอ่านแล้วเข้าใจเองได้ แล้วดำเนินการสร้างสื่อดิจิทัลที่ดี สร้างชุดแบบฝึกหัด และแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนที่ดี ซึ่งเป็นสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาทั้ง 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับให้นักเรียน/นักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และทำแบบฝึกหัดประจำบท และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประจำวิชา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะมากขึ้น คณะผู้วิจัยได้จัดให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดซ้ำๆ เพื่อให้นักเรียนมีความคล่องแคล่ว และชำนาญขึ้น ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอผลการวิจัยของตนประกอบไปด้วย พรทิสรา สรสิทธิ์ (2557) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไทลื้อกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านกุดสะกอย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1)หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไทลื้อกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.65/82.94 หมายความว่ามีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 2)ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไทลื้อกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.65/82.94 หมายความว่ามีความรู้ความสามารถสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 3)ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไทลื้อกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาปีที่ 2 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ ปวิษฐา เนียมคำ (2558) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า 1)หลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีองค์ประกอบดังนี้ ความสำคัญ วิสัยทัศน์ โครงการสอน แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร และแผนการจัดการเรียนรู้ 2)ผลการทดลองใช้หลักสูตร 2.1)ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.2)ทักษะการเขียนหนังสือของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรียงลำดับจากมาก ไปน้อย ได้แก่ สิ่งที่ต้องคำนึงขณะแสดง การเดินเส้า การลงเหลี่ยม และการขีดโครงไม้ไผ่ และ 3)ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนตามหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ พระใบฎีกาสมศักดิ์ อุตตสาโร (แก้วมหา) (2554) ได้ศึกษาเรื่อง

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการสอนธรรมศึกษาของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนแหลมบัววิทยา ตำบลแหลมบัว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1)นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนแหลมบัววิทยา ตำบลแหลมบัว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีความคิดเห็นต่อการสอนธรรมศึกษาของพระสงฆ์ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.21 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน มีรายละเอียดคือคุณสมบัติของพระสงฆ์สอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย 4.33 รองลงมาคือ ด้านการเรียนการสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.21 และด้านเนื้อหาหลักสูตรธรรมศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย 4.09 ตามลำดับ 2)นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนแหลมบัววิทยา ตำบลแหลมบัว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการสอนธรรมศึกษาของพระสงฆ์ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนที่มีอายุและระดับชั้นปีต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่มีอายุ 13 ปี และที่มีอายุ 14 ปี มีความคิดเห็นแตกต่างกันกับผู้ที่อายุ 15 ปี และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความคิดเห็นแตกต่างกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ไขที่สำคัญคือ ด้านเนื้อหาหลักสูตรธรรมศึกษา คือ เนื้อหาหลักธรรมบางตอนยาก และการเชื่อมกระทุ้ธรรมจำยาก จึงควรให้พระยกตัวอย่างมากๆ และฝึกท่องบ่อยๆ สอดคล้องกับ ปณณภา ภิรมย์นาค (2555) ได้ศึกษาเรื่องการใช้สื่อการสอนเชิงมัลติมีเดียเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษารายวิชา LSC303/LMS211 การจัดการขนส่ง สาขาวิชาการจัดการ โลจิสติกส์และโซ่อุปทาน คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการวิจัยพบว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักศึกษา มีเฉลี่ยเท่ากับ 81.50 ของคะแนนเต็ม 20 คะแนน มีผลคะแนนที่เพิ่มขึ้น 7.12 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจในการใช้สื่อการของนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($X = 4.28$) และสอดคล้องกับ ขวลิต ชูกำแพง (2559) ที่ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน มีทั้งส่วนที่เป็นเอกสารหลักฐาน กระบวนการที่ใช้ในการเรียน การสอน การจัดกิจกรรม สื่อวัสดุต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา

6.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ก่อนและหลังเรียนสรุปโดยภาพรวมและแยกแต่ละชั้นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยดังต่อไปนี้ เพ็ญภา พวงทอง (2556) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนเสริมรายวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 บนอุปกรณ์แบบหน้าจอสัมผัสระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ ผลการวิจัยพบว่า 1)สื่อการเรียนการสอนเสริมที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของเมกุยแกนส์มีค่าเท่ากับ 1.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 1.00 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ 2)ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังเรียนด้วยสื่อการเรียนการสอนเสริมที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3)ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน จากการเรียนด้วยสื่อการเรียนการสอน

เสริมที่พัฒนาขึ้น มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ ฐริชญา เพื่อกพรหม (2559) ที่กล่าวถึงหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ประมวลความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรม การเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผลที่มีความชัดเจน และครอบคลุมเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสอดคล้องกับ พระมหาคณาภินิ อคคปัญโญ (บำรุงทรัพย์) (2563) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอาวูวิกสิตาราม กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (1)การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 2 กลุ่ม ซึ่งได้งานตามที่มอบหมายในสาระรายวิชา ซึ่งแต่ละกลุ่มได้เรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มของตน เพื่อนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่นในห้องเรียน พร้อมทั้งการอภิปรายร่วมกันแต่ละหน่วยการเรียนรู้ (2)ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มของตนเองได้เป็นอย่างดี มีความตื่นตัวในการเรียนรู้สามารถแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ให้เพื่อนในกลุ่มได้เรียนรู้พร้อมทั้งตอบข้อซักถามจากกลุ่มอื่นได้ดี เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3)ผู้เรียนบางส่วนมีการเรียนรู้ช้ากว่าเพื่อน แต่เมื่อมีการทำงานเป็นกลุ่ม มีการซักถาม อธิบายในส่วนที่เพื่อนไม่เข้าใจ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนเข้าใจในสาระรายวิชานั้นได้ดี ยิ่งขึ้นตามการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 2)ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอาวูวิกสิตาราม กรุงเทพมหานคร พบว่า การทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.167 และคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.437 ค่าความเฉลี่ยของผลต่างเท่ากับ 8.57 และเมื่อทดสอบค่า t-test เท่ากับ 42.426 เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับ สุมาลี เชื้อชัย (2560) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัลแก่นิสิตในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับครูประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1)หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ MIDL โดยหลังการทดลองกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ MIDL สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2)ผู้เรียนมีความตระหนักถึงความสำคัญของ MIDL จึงทำให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง โดยหลังการทดลองพบว่า ผู้เรียนมีพฤติกรรม MIDL ระดับสูง เพิ่มขึ้นร้อยละ 43.33 ซึ่งสอดคล้องกับ อภิชาติ เนินพรหม (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนา

หลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับครูผู้สอนอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1)การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับครูผู้สอน มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 6 ส่วน ได้แก่ หลักการและเหตุผลของหลักสูตรการจัดกิจกรรมของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระหลักสูตร การจัดกิจกรรมของหลักสูตร สื่อประกอบการฝึกอบรมและการประเมินผลหลักสูตร โดยหลักสูตรและเอกสารประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้อง มีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก 2)ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับครูผู้สอนอาชีวศึกษา พบว่า ด้านความรู้โดยผู้ใช้หลักสูตรฝึกอบรมมีพัฒนาการความรู้ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ ปาริฉัตร พลสมบัติ (2555) ได้พัฒนาแบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยตามหลักสัทศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านออกเสียงภาษาไทย และเจตคติต่อการออกเสียงภาษาไทยสำหรับนักศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าแบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยที่พัฒนาขึ้นมีจำนวนทั้งหมด 20 ชุด ได้แก่ ชุดฝึกอ่านออกเสียงพยัญชนะต้นจำนวน 5 ชุด ชุดฝึกอ่านออกเสียงสระจำนวน 10 ชุด ชุดฝึกอ่านออกเสียงวรรณยุกต์จำนวน 4 ชุด และชุดฝึกอ่านออกเสียงประโยคและข้อความจำนวน 1 ชุด หลังการใช้แบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยตามหลักสัทศาสตร์กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการอ่านออกเสียงภาษาไทยสูงกว่าก่อนการใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาวิจัย แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียน/นักศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้ง 3 ระดับ สามารถพัฒนาศักยภาพของนักเรียน/นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ด้านความรู้ความเข้าใจธรรมศึกษาของนักเรียน/นักศึกษาและประชาชนทั่วไปได้ดีกว่าก่อนเรียน ซึ่งหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา (สื่อดิจิทัล) เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ประกอบกับสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาได้แยกเนื้อหาสาระ และอธิบายให้เข้าใจง่ายเหมาะกับวัยของผู้เรียน ทั้งสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง อนึ่ง การเรียนการสอนธรรมศึกษาผ่านระบบดิจิทัล สามารถศึกษาได้ตลอดเวลา ทั้งยังสามารถทำซ้ำได้โดยไม่จำกัดเวลา ถึงแม้ว่าข้อสอบจะเป็นระบบสุ่ม(Random) ก็ตาม จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การเรียนรู้ได้เร็วกว่าการสอนโดยทั่วไป จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยคิดว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้ความสามารถของนักเรียน/นักศึกษาและประชาชนทั่วไปมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของควรมีนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป ด้วยใช้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในหลักสูตรธรรมศึกษา

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 ก่อนจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแบบฝึกหัดและเลือกเนื้อหาที่จะสร้างแบบฝึกหัดให้ทันสมัยและเหมาะสมกับวัยของนักเรียน กล่าวคือถ้าเป็นระดับประถมศึกษาจะต้องมีเนื้อหาที่ตรงประเด็น ไม่ต้องตีความให้มาก ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นจะต้องรายละเอียดในแต่ละหัวข้อหรือประเด็นเยอะกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนในระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ควรมีความลึกซึ้งให้ผู้ศึกษาได้คิดวิเคราะห์ถึงประเด็นต่างๆ

7.2.2 ควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกให้มากขึ้น เนื่องจากแบบฝึกหัดที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ต้องใช้ระยะเวลาในการทดสอบความเข้าใจของผู้เรียนเป็นอย่างมาก เพราะต้องใช้ทั้งกระบวนการคิดวิเคราะห์การอ่านและการจดจำ

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 ควรนำแนวทางการสร้างและการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้กับเนื้อหาวิชาอื่นๆ โดยพัฒนาไปพร้อมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

7.3.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างและการพัฒนาสื่อดิจิทัลการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของแต่ละวิชา ทั้งนี้ ควรมีการศึกษาการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละวิชาด้วย

7.3.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนแบบฝึกหัดในรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบของแบบฝึกหัด

7.3.4 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรธรรมศึกษาในอดีตและในปัจจุบัน

8. เอกสารอ้างอิง

- ชลิต ชูกำแพง. (2559). การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร: แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปณภา ภิรมย์นาค. (2555). รายงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนเรื่อง การใช้สื่อการสอนเชิงมัลติมีเดีย เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษารายวิชา LSC303/LSM211 การจัดการขนส่ง สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. คณะบริหารธุรกิจ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- ปวิษฐา เนียมคำ. (2558). การพัฒนาหลักสูตรมรคภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หนึ่งใหญ่วัดสว่าง
อารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. ลพบุรี :
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ปาริฉัตร พลสมบัติ. (2555). การพัฒนาแบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยตามหลักสัทศาสตร์ เพื่อ
ส่งเสริมความสามารถในการออกเสียงภาษาไทยและเจตคติต่อการออกเสียงภาษาไทย
สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิสรา สรสิทธิ์. (2557). การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไท่ลัทธิสุมาลย์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียน
บ้านกุดสะกอย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- พระใบฎีกาสมศักดิ์ อุตตสาโร (แก้วมหา). (2554). ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการสอนธรรม
ศึกษาของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนแหลมบัววิทยา ตำบลแหลมบัว อำเภอนคร
ชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาคณาวุฒิ อคฺคปญฺโญ (บำรุงทรัพย์). (2563). การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอาวุธ
วิกสิตาราม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพ็ญภา พวงทอง. (2556). การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนเสริมรายวิชาคณิตศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 1 บนอุปกรณ์แบบหน้าจอสัมผัสระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์
อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ภูริชญา เพ็ญพรหม. (2559). การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ภาษาอังกฤษตามแนวคิดการบูรณาการเนื้อหา
กับภาษาและการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานสำหรับนักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2562). สถิติผลการสอบธรรมสนามหลวงของสนามหลวงแผนกธรรม
ปีการศึกษา 2562. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง.
- สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2562). มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 14/2562 มติที่ 305/2562
เรื่อง รายงานสถิติผลการสอบธรรมสนามหลวง ปีการศึกษา 2561. นครปฐม : สำนักงาน
เลขาธิการมหาเถรสมาคม.

สุมาลี เชื้อชัย. (2560). การพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัลแก่นิสิต
ในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูประถมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

อภิชาติ เนินพรหม. (2563). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างความสามารถในการใช้เทคโนโลยี
ดิจิทัลเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับครูผู้สอนอาชีวศึกษา.
วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้. 5(2). 080-090.

9. คำขอบคุณ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำเร็จลงได้
ด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์จากคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันวิจัย
ญาณสังวร สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงการอุดมศึกษา
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และผู้เชี่ยวชาญตรวจรายงานการวิจัยด้านเนื้อหาเพื่อความถูกต้อง
สมบูรณ์ของงานการวิจัย ขอขอบคุณคณะผู้ร่วมวิจัย และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียน
ระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 โรงเรียนวัดวิมุตยาราม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนโพธิสารพิทยากร
นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และประชาชนทั่วไป และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้
ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ให้ความช่วยเหลือในการทำงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วง
ด้วยดี คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณและอนุโมทนาไว้ ณ โอกาสนี้